

Ruh Sağığı Alanında Sosyal Adalet Algısı: İngiltere Örneği

¹Merih B Fidan, Dr., Lecturer. University of Leicester. Leicester, UK

Öz

Bu makale küresel anlamda giderek uzaklaşıldığı gözlenen adalet kavramı ile ilgilidir ve konu daha çok sosyal ve psikolojik boyutlarıyla ele alınmıştır. Birinci bölümde farklı disiplinlere göre genel tanımlar verilmiş, ikinci bölümde İngiltere örneklemeden yola çıkarak sosyal adalet kavramının psikoloji ve ruhsal danışmanlık alanlarında nasıl ele alındığı araştırma bulgularıyla incelenmiştir. Makale, bu konu ve alanda yapılması gereken ilgili ve gerekli beceri ve yeterliliklerin ve uzun vadedeki politikaların neler olduklarını vererek sonlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal adalet, psikoloji, ruhsal danışmanlık, politikalar

The Perception of Social Justice in the Field of Mental Health: The Case of England

Abstract

This article concerns with social justice concept that has now been a global concern and that something that seems to be moved away. The article mainly focuses on its social and psychological dimensions. In the first part, general definitions in related fields are given and in the latter part how social justice is understood and implemented in psychology and counselling fields have been detailed with research findings with a focus on the British context. The article ends with suggestions as to what should be done in the fields in terms of relevant and necessary competencies that are needed and policies in the long run.

Key words: Social justice, psychology, counselling, policies

---

¹ Sorumlu Yazar: merih@fidan.co.uk

GİRİŞ

‘Hükümdar haksız olarak bir köylüden yumurta alırsa, adamları köylünün bütün tavuklarını alır.’ Sadi Şirazi

Adalet ve sosyal adalet kavramları

Türk Dil Kurumu adaleti (adalet) şöyle tarif ediyor ²:

‘Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması.’

Oxford Sözlüğü de benzer bir tarif verdikten sonra şunları da ekliyor: ³

‘...hakkaniyetli ve mantıklı olmanın bir kalitesi...’

Adalet çok geniş çerçeveli bir kavram olup bütün toplumlar için üst standart, bir sosyal idealdir; İlk çağ filozofları adaleti en yüce erdem olarak görmüşlerdir, örneğin, Platon’a göre adalet uyum, Aristo’ya göre eşitlik. Kanuni Sultan Süleyman adaleti, kılıcın başaramadığını başaran bir mekanizma olarak değerlendirmiştir. Mevlana Celaleddin Rumi adaleti, İslami bir çerçevede her şeyi yerli yerine koyma, zulmü ise olması gerektiğinden başka yere koymak olarak tarif etmiştir. Yine aynı şekilde Türk-İslam kültüründe adalet mülkün ve idarenin de temeli olarak varsayılmıştır.

Sosyal varlıklar olarak insanlar yalnızca maddi ve materyalistik şeylere değil sosyal statü, aidiyetlik ve saygı gibi olgulara da önem verirler (Greenberg, 2014). Dolayısıyla adalet kavramının sosyal düzen ve hayatta denge ile ilgili olduğunu söylenebilir. Brosnan and de Waal (2014) her ne kadar insanlara özgü gibi gözükse de hayvanlarla yapılan deneylerde diğer türlerde de benzer eğilimler olduğunu saptamıştır.

Araştırmalar insan beyninin mali kazançların dağıtılıp dağıtılmadığını otomatik olarak adil bir şekilde değerlendirebildiğini göstermiştir. Hakkaniyetlice bir muameleye insanlar mutlulukla cevap vermiş ve hakkaniyetli maddi karşılıklar teklif edildiğinde, insan beyninde özellikle ödül merkezinin uyarıldığı görülmüştür.² Psikologlar aynı şekilde insanların hakkaniyetsiz bir şekilde davranıldığında beyinlerinin bazı bölgelerinin (the anterior insula) iğrenme gibi olumsuz duygulara benzer bir şekilde uyarıldığını da görmüşler Aynı şekilde fazla paranın verilmediği fakat hakkaniyetli muamelenin olduğu durumlarda da beynin ventral striatum denilen bölgesinin olumlu bir şekilde uyarıldığını görmüşlerdir. Bu sonuçlardan beynin uygun durumlara göre davranışlar üretebildiğini yani bir nevi kendini doğrulttuğunu çıkartabiliriz. Bu duygusal

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a5f56e7716533.55839049

³ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/justice>

ateşlenmeler beyinde hızlı ve otomatik olarak oluşur. Bu talebin karşılanmadığı durumlarda ise psikolojik huzursuzluklar başgösterir. Adalet saygıyı, sorumluluğu, liderliği, güven ve belli standartları takib eden bir yaşantıyı önemser. İnsanların birbirlerine adaletli davrandıkları bir toplumda herkes birlikte çalışabilir, problemleri kolayca çözebilir, eğlenebilir, birbirlerine bakabilir ve kendilerini güvende hissedebilirler.⁴Öyle gözüküyor ki duygusal beyin rasyonel beynin üzerine çıkabilmektedir. Bir çelişkili ve çatışmalı durumla karşılaşınca beyin hakkaniyetli bir durum ve sonuç talebinde bulunabilmektedir.⁵

İnsanoğlu için sosyal deneyimler yaşadığı fiziksel çevre kadar önemlidir. Araştırmacılar doğuştan getirdiğimiz nöro-tehdit- ödül sistemlerinin yalnızca fiziksel uyaranlara değil bazı temel sosyal kalite içeren olgulara karşı da uyarıldığını göstermiştir. Bu olgular statü, kesinlik, otonomi, ilişkililik ve adalettir (Weston, 2011). Hakkaniyetli olma duygusu beynimizde yerleşik bir duygudur ve bu insanların her türlü ilişkilerini ve statülerini etkileyebilir. Adaletsizlik, strese ve anksiyeteye yol açar ve öfke, korku ve ümitsizlik doğurabilir. Tutarlılığın olmaması adaletsizliğe, şeffaflığın olmaması ise algılanmış adaletsizliğe yolaçabilir.⁶

İnsanlar bir şeyin adaletli olup olmadığını, başkalarıyla karşılaştırarak ve kendilerine nasıl davranıldığına bakarak anlamaya çalışır. Herkes bir şekilde hayatı boyunca eşit olmayan muamelelere tabi olabilir. Bu, bazen bir engel şeklinde, bazen de hakkın verilmemesi şeklinde ortaya çıkabilir. Patronun kıymet bilmemesi, ani bir hastalığın ortaya çıkması, aldatan bir eşin olması gibi durumlar ortaya çıkınca insanlar haksızlık yapıldığı hissine kapılır. Ardından beyin kişinin mutsuz olduğuna dair sinyaller vermeye başlar ve kurban olmak gibi çaresizlik duyguları ortaya çıkar, uzun süre bu duygu durumu içinde kalırsa klinik depresyon oluşabilir (Tabibnia & Lieberman, 2007).

Greenberg (2014) huzursuzluğa yolaçan ve ümitsizliğe düşüren adaletsizlik duygularıyla başetmede bireylere eylem planı geliştirmelerini ve hayatın kritik edilerek anlaşılmasını salık verir. Bunun için,

- hayatın içerisinde biraz rastgelelik ve kontroldışı acı çekişlerin mümkün olduğunun kabullenilmesini sağlayacak bir düşünce değişikliğine gidilmeli
- içinde bulunulan şartlardan ders alınmalı ve gerisi kendi haline bırakılmalı. Bir dahaki sefere daha fazla dikkat edilmeli ve bazı şeyler için önceden konuşulmalı.
- kişi kendine odaklaşmalı ve kendisine iyi bakmalı.
- bilinçli bir şekilde hayatındaki olumlu şeylere dikkatini yönlendirmeli, kontrolünün olduğu şeylere enerjisini sarfetmelidir çünkü bu şekilde ödülü daha çabuk elde edecektir.

⁴ <https://www.quora.com/Why-do-we-value-fairness-so-much-and-is-it-that-important>

⁵ Association for Psychological Science. "Are Humans Hardwired For Fairness?" ScienceDaily. ScienceDaily, 18 April 2008. <www.sciencedaily.com/releases/2008/04/080416140918.htm>. <https://www.sciencedaily.com/releases/2008/04/080416140918.htm>

⁶ <http://www.informededucation.com/thats-not-fair-the-psychology-of-our-natural-sense-of-justice/>

Cruz, Torre, Javier ve Papa (2016) yaptıkları bir çalışmada hakkaniyetli olmanın ahlaki bir boyut ve bir zihinsel durum olduğunu ve daha çok karar alma davranışlarıyla alakalı olduğunu göstermiştir. Adaletin ise daha farklı bir boyutu olduğunu, burada doğru ve yanlışa daha çok odaklaıldığını, karar alma süreçlerinde eşitlik ve uygunluk kriterlerine bakıldığını ve daha çok karar alma süreci ile bağlantılı olduğunu görmüşlerdir.

Hakkaniyetli ve adaletli olma özünde insana verilmiş duygular olmakla beraber bu duyguların örgün ve yaygın eğitimle öğretilmesinin zorunlu olduğunu görüyoruz. Çünkü insan yaşama katıldıkça, sosyal becerileri, ağırları ve gücü arttıkça, gücünü kullanarak insanları ve sistemleri manipüle etmeyi öğrenebilir ve özünde yerleşik olanın dışına çıkma eğilimleri gösterebilir. Bu durum hukuk sistemlerini zorladığı gibi toplumsal pozitif duygu durumunu da olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla, araştırmacılar, eğitimde öğrencilerin hem ödül hem de ceza sistemlerine sahip olmaları gerektiğini vurgularlar. Aksi takdirde bireysel, kurumsal sonrasında da toplumsal düzeyde endişe ve korku durumu oluşabilir. Bazı eğitim araştırmacıları çocuklara arzu edilen değerlerin, ilgili bilgilerin ve gerekli becerilerin eğitim yoluya kazandırılması ve aile ilişkilerinin güçlendirilmesine yönelik programların yapılması (Dela Cruz, 2010), rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve hizmetlerinin çocukların gelecekte suça yönelmelerini önlemek için verilmesi gerektiğini savunur (Ladiness, 1991; Ladrido, 2008). Bir dizi araştırma, uygulamaların haksız olduğunu düşündükleri durumlarda insanların öfke, içerleme ve küskünlük geliştirdiğini ortaya koymuştur (Folger, 1987; Skarlicki & Folger, 1997; Greenberg, 1990), benzer bir şekilde, pekçok endüstri çalışmasında gelirin haksız bir şekilde dağıtıldığı veyahutta emeklerin takdir edilmediği durumlarda çalışanlarda tükenmişlik sendromunun yaşandığı gözlenmiştir (Pelit ve Bozdoğan, 2014).

Bazı araştırmalar ağrı gibi fiziksel belirtilerin dahi kişilerin haksızlık algılarına göre arttığını ya da daha şiddetli bir şekilde algılandığını göstermiştir. Bir dizi araştırmada fiziksel ağrı, kronik ağrı, hassasiyetlik, duygusal stres arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve temel insan haklarının çiğnendiği, statü ve ünvanların alındığı ya da hakkaniyet konusundaki inançlarının sorgulandığı durumlarda haksızlık ve adaletsizlik algılarının fazlasıyla arttığı bildirilmiştir (Turk & Okifuji, 1996; Muhiyeddini & Schnitt, 1997; Hafer & Begue, 2005). Sullivan ve ark. (2009) bu tür ağrıların iletişim ya da ilgi amaçlı ağrıdan ziyade korunma güdülü ağrılar olduklarını ifade etmiştir. Hatta Miller (2001) başkalarının sebep olduğu ya da ihmali sonucu ortaya çıkan yaralanma ve kazalardan sonra, bazı insanların, haksızlık duygularının şekillendirdiği bir nevi Yaralanma veyahutta Kaza Sonrası bir hayata girdiklerini saptamıştır. Bir grup yazar, hangi alanda olursa olsun haksızlıkların bir karşılığının olması gerektiğini belirtir. Bunların hatanın ortaya çıkartılması, kaybın miktarının belirlenmesi, mali kaynakların değiş tokuşu gibi bazı yöntemlerin adaletin ve adalet algısının tesisinde önemli süreç oldukları vurgulanmıştır (Linda ve Tyler, 1998; Strang ve Braithwaite, 2000). Bu sosyal algıların ve zihinsel şekillenmelerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri psikiyatri, psikoloji ve hemşirelik alanındaki araştırmalarla ortaya konulmuştur (Sullivan ve ark., 2009, 2012).

Adalet kültürlerine, durumlara ve kişisel değer ve tercihlere göre değişebilir. Kimileri adaleti eşitlik, çabanın karşılığı olan adil tazminat, sosyal iyilik ya da adaletsiz hareket etmenin sonuçları

olarak tanımlayabilir. ⁷ Dolayısıyla adalet kavramı bir karar, bir sonuç veyahutta bir süreç hakkında insanların algıları olarak da tanımlanabilir (Sheppard et al., 1992). Alvarado (2012) haklı bir şekilde adaleti ve eşitliği, ki bazen birbirleriyle örtüşmezler, toplumda dağıtmanın mümkün olup olmadığını sorar. Demokratik toplumlarda hukuk sistemlerinden, hakimlerden, avukatlardan hatta ebeveynlerden sürekli adaletli olmaları istenir. Halbuki, Jasso (1983) bireysel düzlemde hakkaniyetli olanın toplumda her zaman adil olmayabileceğini hatırlatır.

Sosyal psikoloji adaleti, gelirin ve elde edilen çıktılarının adil bir şekilde dağılımı olarak tanımlar (Adams, 1965). Dolayısıyla yöneticilerin çalışanlarla ilgili aldıkları kararların onlar tarafından da doğru algılanması gerekir. Özdevecioğlu (2004, s. 185) Dağıtım Adaletinden bahseder ve insanların aldıkları karşılıklara bakarak adaleti algıladıklarını vurgular. İşlemsel Adalet, yani sürece ilişkin adalet, dağıtım kararlarının çalışanlar tarafından adil olarak algılanmasını içerir. Burada altı kuraldan bahsedilir ve bu kurallar işlediği müddetçe adaletin doğru algılanacağı belirtir (Leventhal, 1980). Bunlar ‘tutarlılık, önyargılı olmamak, doğruluk, düzeltilme, temsil edilirlilik ve etik kurallar’dır (Leventhal, 1980, s. 42, akt. Özdevecioğlu, 2003; s. 79). Etkileşimsel Adalet ise kurumsal ve bireysel düzeyde insanların birbirlerinde görmeleri gereken kişilerarası ilişki boyutunu tarif eder. Çalışanlar ve yöneticiler arasındaki adaletin sağlanmasında sadece maddi unsurlar değil sosyo-psikolojik değerler de önem taşır (Pelit ve Bozdoğan, 2014). Bir kararın alınmasında ve uygulanmasında sosyal duyarlılık, empati ve saygılı davranma gibi unsurlar etkileşim adaletiyle ilişkilidir (Demirel ve Seçkin, 2011, s.103). Çolak ve Erdost (2004) adaleti, etkileşimsel adalet kapsamında örgüt içerisinde yöneticiler ve çalışanlar arasında kabalıktan uzak saygılı bir davranış biçiminin benimsenmesi ve örgüt içerisinde önyargılı tutum ve davranışlardan kaçınma ve kurallara özverili bir şekilde uyma olarak açıklanabileceğini belirtmiştir.

Hem bir teolog hem de bir akademisyen olan Prof Clive Marsh, seküler batı toplumlarındaki akademik kurumların ve üretilen yaşam şekillerinin özellikle çalışanlar üzerinde nasıl olumsuz etkiler bıraktığından bahseder. Akademik ortamlarda görülen ve insanlarda adaletsizlik duygularına sebebiyet veren bu durumların bazı düşünce ve tutumlara aşırı bağlılıktan kaynaklandığını, hatta seküler olmasına rağmen bunlara adeta bir din bağnazlığıyla yaklaşıldığını belirtir. İnsanın gelişimini engelleyen bu katı yaklaşım türlerini şöyle sıralamıştır:

Bilimcilik (Scientism): Kanıta dayalı olmaklık konusundaki katılık ve rasyonel düşünmeye yapılan aşırı vurgu.

Mükemmeliyetçilik (Perfectionism): Bizzat bunun kendisi eksiklik ifade eder ve hissettirir. Bunu yakalamaya çalışırken ondan uzaklaşma kaçınılmazdır. İş yaşamındaki mükemmellik özel hayatta bozulmayı doğurmakta ve kişisel gelişimi durdurma potansiyeli taşımaktadır.

⁷ <https://www.psychologytoday.com/blog/the-mindful-self-express/201408/the-neuroscience-fairness-and-injustice>

Ancılık/ Zamana Vurgu (Presentism): Zamana taparak farklı anlayış ve geleneklerin keşfinden uzaklaşma zihniyetini ve hainli temsil eder. Mevcut olanın en doğrusu olduğuna olan katı bir inançtır.

Ekonomicilik (Economism): En iyisini ve en fazlasını üretmek için verimliliğe yapılan aşırı vurgudur.

Marsh, bütün bunların ideali ararken doğal olarak insan gelişimi ve büyümesinin önüne geçtiğini, halbuki akademik hayatın da insanların yaşamlarının doğal bir parçası olabilmesi gerektiğini ısrarla vurgular.⁸

Sosyal adalet, İslamın da üzerinde titizlikle durduğu ve köklü değişiklikler getirdiği bir kavramdır. Bunlara en güzel örnekler olarak kadınların ve çocukların hayatlarına yönelik temel değişiklikler ve toplumsal gelirin adil dağıtılması konusundaki düzenlemeler verilebilir. Günümüzün İslami aydınlarından Tariq Ramadan sosyal adaletin müslümanlar açısından çok önemli bir konu olduğunu; küresel ısınmaya karşı insanların yapacakları şeylerden fakirlerin haklarının gözetilmesine, fakirliğin ve ırkçılığın ortadan kaldırılmasına ve eğitime eşit erişimin sağlanmasına kadar pek çok alanda insanların ve özellikle müslümanların sorumlu olduğunu ifade eder. Hukuki olarak hak ve hukukun yerine getirilmesine ek olarak sosyal adaletin toplumsal huzur ve eşitlik algısına da hizmet edeceğini, bunların örneğin Ramazan orucuyla ve hac ibadetiyle toplumsal ve küresel bazda gözlemlendiğini belirtir. İnsanların topluca aç kalarak fakirliği ve yoksunluğu, hacca zengin fakir gözetmeksizin herkesin aynı kıyafetlerle gidebilmesi ve aynı zorunlu ibadetlere maruz bırakılmalarının toplumsal sosyal adalet amacı güttüğünü vurgulamıştır.⁹

Psikoloji ve rehberlik danışmanlık alanlarında sosyal adalet algısı

Adalet kavramı sadece eşit paylaşım ile ilgili değildir, yaşam boyu sürecek olan bir dizi anlayışı ve değişimi de zorunlu kılar. Dolayısıyla adaletin sağlanması ile ilgili sorumluluk yalnızca hukuk ya da ekonomi disiplinlere mahsus değildir. Chung ve Bemak (2012) danışmanlık ve psikoterapi alanındaki sosyal adaleti, toplumun bireylere ve gruplara adil tedaviler sağlaması ve kazançların/faydaların, kaynakların ve fırsatların eşit bir şekilde sunulması olarak tarif eder (s 26). Bu anlamda Batı'da pek çok eleştirel ve analitik duruş sergilenmekte ve karar alıcılar etkilenmeye çalışılmaktadır. Pek çok sivil toplum kuruluşunun yanı sıra İngiliz Psikologlar ve İngiliz Ruhsal Danışmanlar ve Psikoterapistler dernekleri bu alanda eleştirilerini cesaretle bir şekilde yapmaya çalışmaktadırlar.

Psikolojik Danışmanlığın sosyo-politik bir hareket olduğu söylenir; hatta Katz (1985) çoğu uzmanın, danışanlarının yargılanıp eleştirildiği bir dizi kültürel değer ve normların hakim olduğu

⁸ Prof Dr. Clive Marsh. 'God and the Modern University: Religion, Radicalisation, and the future of human flourishing.' Leicester Üniversitesi Vaughan Yaşamboyu Öğrenim Merkezinin başkanı olup konu ile ilgili sunumunu 06.02.2018 tarihinde Profesörlük konuşmasında yapmıştır. Vaughan Lifelong Centre, University of Leicester.LE1

⁹ <https://tariqramadan.com/english/islamic-awakening-conversation-with-tariq-ramadan-social-justice-and-islam/>

bir meslek icra ettiklerini bilmediklerini iddia eder. McLeod (2003) ruhsal danışmanlığın ve psikolojinin erkek egemen, beyaz, orta sınıf ve hıristiyan bir anlayıştan ortaya çıktığı ve beslendiğinin altını çizer. Bu olgunun kozmopolit çok-kültürlülüğün, çok-dilliliğin ve çok-dinliliğin olduğu bir toplumsal ortamda uzun vadeli, elle tutulabilir ve olumlu terapötik sonuçlar almada önemli etkileri olacağı açıktır. Hatta bu bağlamda İngiliz ve İskoç eleştirel düşünür ve uygulayıcılar (Cooper & McLeod, 2011; McLeod & Cooper, 2013) ilgili disiplinlerde yaygın bir uygulama olan tek terapötik model yaklaşımının yetersiz ve verimsiz olduğunu belirtir; çoklu yaklaşımların ve bakış açılarının tedavi ve konuşma terapilerine dahil edilmesi gerektiğini, danışanların kendilerini değiştirmelerinden ziyade onların özde anlaşılmasının, hem danışan hem de danışman açısından, daha adil olacağını belirtilmişlerdir. Bu anlayış ve tutumlar insanın biricikliğini ve yaratıcılığını ortaya çıkartacak, dogmatizmin önüne geçecek (Hutterer, 1993, çoğulcu terapötik yaklaşımları (Cooper & McLeod, 2011) ve ilerlemeci, danışan-merkezli (Duncan, Miller and Sparks, 2004) uygulamalarını teşvik edecektir.

Amerikan Psikolojik Danışmanlar Derneği (APDD) başkanı Canfield, sosyal adaletsizlikle sosyal ve etnik grupların ruh sağlıkları arasında açık bir ilişki olduğunu belirtir. Aynı şekilde ruh sağlığı, ayrımcılık, fakirlik arasında da yakın bir ilişki vardır, dolayısıyla halk bu yapılar içerisinden geldiği için sosyal adalet konuları danışmanlıkla yakından ilintilidir. APDD (2005) ve benzeri ruh sağlığı kuruluşları çalışmalarının etik kodlarında buna yer verir ve ruh sağlığı uzmanlarının bazı insanlara ve gruplara yanlış tanımlar koyan ve patolojik kategorilere sokan tarihsel (Hugh, Crethar ve Ratts, ; Chantler, 2005) ve sosyal önyargıları, ve bu önyargıların tanı ve tedaviler aracılığıyla daha derinlere yerleştirilmesinde ruh sağlığı uzmanlarının rollerinin farkında olmaları gerektiğini hatırlatırlar.

Amerikan Psikoloji Derneği ve Ulusal Sosyal Çalışmacılar derneği gibi kurumlar bu durumlara uzun süredir dikkat çekmiş ve sosyal adaletin olduğu kadar sosyal adaletsizliğin de politik olduğunun altını çizmişlerdir. Sosyal aktivist ve eleştirel düşünür olan Zinn (2004) hareket eden bir trende nötr olunamayacağını, özellikle bu alanlarda çalışanların, özellikle batı toplumlarında, zaten tarihsel olarak baskılanmış ve marjinalleştirilmiş ve baskılanmışlar için bir ses ve nefes olabilecek güç ve imtiyaza sahip olduklarını belirtmiştir. Dolayısıyla danışmanların bu görevlerinde faydalı ve başarılı olabilmeleri için başkalarını anlama (allo-centred) bakış açısını geliştirmeleri gerekir. Allocentrisim psikolojik ve kollektivist bir karakter olup bireysel kazanımlardan ziyade toplumsal kazanımların ön plana çıkarılmasıdır (Hui, 1988). Psikolojik ve rehber danışmanlar, hem bireysel hem de dağıtılabilir adaletle alakalı olarak yaşanan zorlukların üzerine giderek insan gelişimini ve ortak iyilik halini teşvik etmeye çalışmalıdır. Bu yaklaşım toplumdaki adaletsizlik ve eşitsizlikle mücadeleye ek olarak bireylerin ve grupların güçlendirilmesini de kapsar. Bunu yaparken ruh sağlığı danışmanları dört hassas prensipten hareket eder:

Eşitlik (equity): Bu yaklaşıma göre eşit hisse eşit pay, kaynakların, hakların ve sorumlulukların toplumun tüm üyelerine eşit dağıtımını esastır.

Erişim: Her kesimden insan, kaynaklara, hizmetlere, güce, bilgiye ve bakış açısına eşit bir şekilde ulaşabilmeli.

Katılım: Toplumda her bireyin hayatını etkileyecek konular konusunda alınacak kararlara katılma ve kendilerine danışılma hakkı demektir.

Harmoni: Toplum için en iyi sonuçların edinilmesine yol açacak, bireylerin ve grupların öz-menfaatleri çerçevesinde gerçekleşen hareketlere işaret eden sosyal uyum ilkesidir.

Fakat aktivist yazarların da belirttiği gibi durum sahalarda daha farklı; danışmanların hak savunma işine girmemeleri ya da danışan adına hak arama tutumu içinde olmamaları savunulur. Ve ruh sağlığı danışmanlığı hizmetleri çoğu zaman hizmet endüstrilerinin uygun gördüğü şeyleri yapmakla sınırlandırılmıştır. Okul danışmanları da böyle; daha adil eğitim sistemlerini işlerini kaybetme ve dışlanma korkusundan dolayı zorlayamazlar. Bu hatalı inanç ve duruşlar ruh sağlığı çalışanlarını görüşmelerinde değer yargılarını kendilerine saklamaları, tavsiyelerde bulunmamaları ve hatta politik hareket etmeleri teşvik edilmiş, dolayısıyla pratikler de böyle şekillenmiştir.

Bahsedilen alanlarda çalışanların sosyal ve duygusal sorunlara medikal bakış açısıyla yaklaşımları sosyal adalet hakkında yanlış algılamaların yerleşmesine de katkıda bulunmuştur. Medikal yaklaşım danışanların karşılaştıkları problemlerin içsel bir olgu olduğunu dolayısıyla değişimin onların kendi içlerinden gelmesi gerektiğini savunur. Bu intrapsişik odaklanma, danışanların düşünce, duygu ve davranışlarını sosyal yapıdan bağımsız bir şekilde ele alan başat danışmanlık teorilerince daha da şiddetlendirilmiştir. Eleştirel yazarlar insanların problemlerinin iç dinamiklerden kaynaklandığı efsanesinin esasında, statükonun devamına hizmet eden bir faktör olduğunu yazar (Chantler, 2005; Priletsky, 1994).

Politik olarak nötr olmak mümkün müdür?- İngiltere Örneği

Beyaz Avrupa ve Amerika kültürünün, danışmanlık pratiği, araştırmaları ve teorilerinin bir alt tabanı olarak işlev gördüğü tartışılmaz bir gerçektir (Chantler, 2005; McLeod, 2000; Katz, 1985). Hakim söylemler erkek egemen olduğu kadar Avrupa-merkezlidir de. Dolayısıyla politik tarafsızlık mümkün gözükmez.

Bir danışman, bu perspektif içerisinde çalışmazsa siyasi ve ayrıştırıcı olduğu etiketini alabilir. Bu etiketleme 'Herşey olması gerektiği gibi kalmalı.' varsayımından köken alır. Crethar ve Ratts sosyal adalet bakış açısının danışmanlıkta Beşinci güç olduğunu ve bunun çok-kültürlülük becerilerini azaltmadığı aksine çok-kültürlülüğün ve sosyal adaletin aynı paranın iki yüzü olduğunu savunurlar. Kültürel olarak güçlü ve becerikli danışmanlar danışanlarını güçlendirdikleri ve savundukları bir üst farkındalığa, bilgiye ve becerilere sahiptir.

Cooke (2017) bir klinik psikolog psikiyatrik sistemi sorgulamıştır. Psikiyatrinin insanların problemlerini iç dinamiklerinden soyutlayarak onların kişilerin kendi zihinlerinden kaynaklandığını öne sürdüğü ve problemi sosyal ortamından alıp insanın içerisine hapsettiğini, bu sebepten dolayı bazen faydadan çok zarar verip vermediğini hep düşündüğünü ifade etmiştir. Hatta medikal alana sıkıştırılan hastalık hikayelerinin sosyal ortamlardan izole edilmiş tedavi

anlayışlarına yol açtığını, ve bunun da sanki insanların tekrar travmaya tabi tutularak kurbanlaştırıldıklarını ekler.

Cooke (2017) uzmanlarda yaygın olarak gördüğü boyun eğme ve isteksizlik eğilimlerinden şikayet eder ve bu duruşu değişim için bir engel olarak görür. Psikologların toplumda değişiklik yapabilme potansiyellerinin yüksek olduğunu fakat fildişi kuleleri terketmekten, ‘arkadaşlarımız ne der?’ diye endişe duymaktan gerekenin yapılamadığını, halihazırdaki İngiliz Psikologlar derneğinin bunu kolaylaştırmak yerine engelleyecek şekilde düzenlemeler yaptığını yazar. Acilen insanlara ellerinde sahip oldukları gücü kendilerine teslim etmemiz gerektiğini ve bu anlamda üyelerin fikirlerine başvurulması gerektiğini tavsiye ediyor. Aynı şekilde psikologların insanların zihinlerinden ne geçtiği ile çok meşgul olduklarını buna karşın toplumda neler olduğu ile pek de ilgilenmediklerini gözlemlediğini belirtir.

Harper (2016) benzer bir şekilde ruh sağlığı hizmetlerinin önleyici değil de tepkisel olarak dizayn edildiğini ve pek çok insanın İngiltere şartlarında bile bu hizmetlerden faydalanmadığını belirtir. Bu anlamda psikologların sosyal adaletsizlik gibi yaygın toplumsal konular üzerinde yeterince etkin olamadıklarından yakını. Sosyal adaletsizliğin gelir eşitsizliğinden, sınıfsal farklılıklardan ve hizmetlere duyulan güvensizlikten kaynaklandığını ve bu sebepten dolayı ruh sağlığı çalışanlarının sorunun kökenine inmektense ‘yara üzerine bant yapıştırma’ şeklinde psikiyatrik tedavilerin ve konuşma terapilerin verilmesinin ne kadar ahlaki ve adil olduğunu sorar (s. 442). Bu noktada Paul Gilbert’ in (2002) ‘Depresyonu Yen’ yerine ‘İstismarı Yen’ kampanyasını hatırlatır. Harper bazı psikologların, politika yapıcıları etkilemede yeterli ve gerekli becerilerinin olmadığını veyahutta bireysel terapilere talebin artmadıkça kendilerinin fazla kıymetli olamayacakları endişesi içinde olduklarının da altını çizer. Halbuki psikoloji dalı bireysel terapilerden çok daha fazla şey üretmiştir ve pek çok alanda söz söyleyecek bilgi ve birikimine de sahiptir. White (2008) psikologların, terapötik becerileri kadar diğer alanlardaki becerilerini de kullanmaları durumunda her zaman kıymetli olacaklarını belirtir (s. 444).

İngiltere örneğinde psikolojik danışmanlık alanında da, ruh sağlığı uzmanları adaletsizliğe ve ayrımcılıklara sesli bir şekilde ilgi ve tepki göstermektedirler. Örneğin, İngiltere’deki ruhsal danışmanlık ve psikoterapilerin toplumdaki marjinalleşmiş grupların ihtiyaçlarını karşılayamadığı rapor edilmiştir (Chantler, 2005; Kearney, 1996; Lago & Thompson, 1996; Pilgrim, 1997). Chantler (2005) kendi çalışma alanı olan Birey-Odaklı (Person-Centred) danışmanlık yaklaşımını incelemiş ve onun toplumun derin yapılarına sirayet etmiş yapısal eşitsizlikleri yeterince ele almadığını belirtmiştir. Chantler burada terminolojiyi sıkıntılı bulur. Kişiye odaklı olmanın, onu sıkıntısına hapseden bir başka formu olabileceğini ve bunun uzmanda yaygın toplumsal realiteleri gözardı etme alışkanlığına dönüşebileceğinin altını çizmiştir. Aynı şekilde Kültüre Hassas ya da Etnik Çeşitliliğe Hassas terapötik duruşların da sağlıklı bir şekilde kullanılmadıkça farklı kültür ve dinlerdeki insanların sıkıntılarının toplumsal adaletsizlikten dolayı değil de kültürel pratiklerden ve inançlarından kaynaklandığını kabullenmeye yolaçağını savunmuştur.

Bazı araştırmalar danışmanların danışmanlarının çoklu-kültürel becerileri pratiklerine uygulayıp uygulamadıklarına ilişkin verdikleri değerlendirme notlarıyla genel anlamda verdikleri tatmin

olma notları arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Neyin danışan için normal, sağlıklı ve mutluluk verici olduğunu bilmek ruh sağlığı uzmanları için tedavi anlamında çok önemlidir (Roysircar ve ark. 2003; Constantine ve ark. 2007). Benzer bir şekilde Fidan (2017) tercümanlar ve misafir eden kültürün dilini bilmeyen danışanlarla çalışan ruhsal danışman ve psikologların standart becerilerin daha da ötesine giderek herşeyden önce çalıştıkları etnik grubu iyi tanımları gerektiğini, uzmanın buna yönelik olarak kendisini eğitmesinin kendisine ait bir ahlaki ve profesyonel sorumluluk olduğunu vurgulamıştır.

Constantine ve Ladany (2000; s 25) sosyal adalet konusunda bilgili, becerikli ve etkili olmanın dokuz şartından bahseder:

1. Baskılar, sosyal eşitsizlik ve bunların etkileri konusunda bilgi edinmek
2. Irk, etnisite ve baskı konuları üzerine öz-yansıtma yapmak, öz-eleştirilerde bulunmak
3. Elindeki gücün farkında olmak
4. Uygun olmayan terapötik uygulamalarla mücadele etmek
5. Yerli şifa uygulamalarını öğrenmek ve onları gerektiğinde kendi uygulamalarına entegre etmek
6. İçerden gelişen farklı şekillerdeki sosyal adaletsizliklerin farkında olmak
7. Marjinalleşmiş gruplarla önleyici ve iyileştirici uygulamalar üzerinde çalışmak
8. Farklı toplumsal gruplarla demokratik işbirliği içerisinde çalışmak
9. Sosyal değişim süreçlerini teşvik için hak arama/savunma ve sistemli uygulamalar üretme becerileri geliştirmek.

Cutts (2013) danışmanlık psikolojisi alanında sosyal adalet kavramını ve psikolojik danışmanlarda sosyal adalet kavramını incelemiştir. Sonuçlarında sosyal adalet kavramının İngiltere'deki danışmanlar ve psikologlar arasında yeterince anlaşılammış olduğunu, literatürde konunun yeterince işlenmediğini, mesleklerini icra ederken sosyal adalet konusuyla gerektiği kadar angaje olamadıklarını ortaya koymuştur. Cutts (2013) tavsiyelerinde, danışmanların karar yapıcılarını etkileyecek pozisyonlarda bulunmaları gerektiğini, hem içerden hem dışardan buna yönelik çalışmaları yürütmeleri, eğitim programlarının yeniden yapılması gerektiğini ve eğitimlerinde daha açık ve net bir sosyal adalet tanımı yapabilmelerinin önemli olduğunu belirtmiştir. Fidan (2017) bunun daha esaslı ve uzun vadeli bir politika değişimi gerektirdiğini ekleyerek farklı ve cesaretli bir liderlikle müfredatın uygun şekilde değişebileceğinin altını çizer.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal adalet, başlı başına, yalnızca bir bireyin idari, sosyal, manevi ve entellektüel kalitesini değil, disiplinlerin ve uygulamaların hatta bütün bir sistemin kalitesini gösteren evrensel bir ölçüdür. Adaletin eşitlikten ziyade hakedilen şey olduğu üzerinde farklı disiplinler hemfikirler. Bu, insan davranışı ve ruhu üzerinde çalışan disiplinler ve uygulayıcılar için daha fazla anlam ifade etmelidir. Toplumda zayıf olanların, atılmışların ve kolay kolay görülmeyenlerin

haklarını arayabilmek ve bu kesimlerin durumlarını iyileştirmek sürekli bilgilenmeyi ve yeni beceriler edinmeyi zorunlu kılar.

Adaleti post-modern zamanlarda ve toplumlarda küresel ekonomik ve siyasi gelişmelerden bağımsız düşünmek önemli bir eksiklik olur. Aksaklıkların olması ve zaman zaman adalet konusundaki hassasiyetin kaybolması halihazırdaki uygulamaların değişmesi ve gelişmesi için çok önemli bir fırsat olacaktır. Bunun hayata geçirilmesinde hukuk çalışanları kadar ruhsağlığı çalışanlarının da kararvericileri ve politika yapıcılarını bilgilendirme ve etkileme anlamında çok çalışmaları gerekmektedir. Yapılacak çalışmalar arasında kitlesel halk eğitimleri, eleştirel ve analitik düşünmenin teşvik edilmesi, medyanın etkili ve kuşatıcı bir şekilde kullanılması, akademiye araştırma kültürünün artırılması ve ekonominin toplumun özellikle zayıf kesimlerinin korunması anlamında güçlü tutulmaya çalışılması ilk akla gelen stratejiler arasında yer almaktadır.

Zamanlara, hakim söylemlere ve kültürlere göre değişse bile insanlara ve toplumlara getirmiş olduğu fayda, üstünlük, verimlilik ve mutluluk, adaleti zamanlar ötesi kılmaya ve inşası ve islahı için durmadan çalışmaya namzet kılmaktadır. Unutmayalım:

'İyi olmak kolaydır. Zor olan adil olmaktır...' Victor Hugo

KAYNAKÇA

1. Alvarado, B. (2012). Justice, Fairness and Moral Development: Differences in the Generation of Exemplars. The University of Arizona.
2. Brosnan, S.F. and de Waal, F.B.M. (2014). Evolution of responses to (un)fairness. *Science*, 18 September 2014 DOI: [10.1126/science.1251776](https://doi.org/10.1126/science.1251776)
3. Chantler, K. (2005). From disconnection to connection: 'Race', gender and the politics of therapy. *British Journal of Guidance and Counselling* 33(2). May.
4. Chung, R.C-Y., & Bemak, F.P. (2012). *Social Justice Counseling: The next steps beyond multiculturalism*. London: Sage
5. Çolak, M. ve Erdost, H. E. (2004). Organizational Justice: A Review of The Literature and Some Suggestions For Future Research. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 51-84.
6. Constantine, M., & Ladany, N. (2000). Self-report multicultural counselling competence scales: Their relation to social desirability attitudes and multicultural case conceptualization ability. *Journal of counseling Psychology*, 47, 155-164.
7. Constantine, M.G., Hage, S.M., Kindaichi, M.M., & Bryant, R.M. (2007). Social Justice and Multicultural Issues: Implications for the Practice and Training of Counselors and Counseling Psychologists. *Journal of Counseling and Development*, 85, 24-29.
8. Cooke, A. (2017). As public intellectuals, It is possible to be polite and radical. *The Psychologist*, December, page 63-64
9. Cooper, M. and McLeod, J. (2011). Person-Centered Therapy: a pluralistic perspective.

- Person-Centered and Experiential Psychotherapies*, 10 (3). pp. 210-223. ISSN 1477-9757
10. Crethar, H. C. and Ratts, M. J.. Why social justice is a counseling concern? https://www.counseling.org/docs/default-source/Government-affairs/why_social_justice_is_a_counseling_concern-1.pdf?sfvrsn=2
  11. Cruz, H.G.M., Torre, M. O. D., Javier, F.D., and Papa, Ma. E. S. (2016). Exploring fairness and justice: Meanings, relationships and values. *The Online Journal of New Horizons in Education*, 6, (2). Pp.217-231.
  12. Cutts, L. A. (2013). Social Justice in UK Counselling Psychology: Exploring the perspectives of members of the profession who have a high interest in and commitment to social justice. Doctorate thesis submitted to School of Environment, Education and Development. University of Manchester. UK
  13. Demirel, Y. ve Seçkin, Z. (2011). Örgütsel Adaletin Bilgi Paylaşımı Üzerine Etkisi: İlaç Sektörü Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig*, Sayı. 56, 99-119.
  14. Duncan, B. L., Miller, S. D., & Sparks, J. A. (2004). *The heroic client: A revolutionary way to improve effectiveness through client-directed, outcome-informed therapy*. San Francisco: Jossey-Bass.
  15. Fidan, M. B. (2017). The third person in the room: The impact of the interpreter on the counselling process with non-English speaking clients. Doctorate Thesis. University of Leicester, UK.
  16. Gilbert, P. (2002). Understanding the biopsychological approach II: Individual and social interventions. *Clinical Psychology*, 15, pp. 28-32.
  17. Greenberg, M. (2014). The neuroscience of fairness and injustice. *Psychology Today*. En son erişim: 10.01.2018. <https://www.psychologytoday.com/blog/the-mindful-self-express/201408/the-neuroscience-fairness-and-injustice>
  18. Hafer, C.L., Begue L. (2005). Experimental research on just-world theory: problems, developments and future challenges. *Psychol Bull.* 131:128–167.
  19. Harper, D. (2016). Beyond individual therapy. *The Psychologist*, 29(6).p. 440-444
  20. Hui, C. H. (1988). Measurement of individualism-collectivism. *Journal of Research in Personality*, 22(1), 17-36.
  21. Hutterer, R. (1993). *Eclecticism: An identity crisis for person-centred therapists*. In D. Brazier (Ed.), *Beyond Carl Rogers* (pp. 274–284). London: Constable.
  22. Katz, J. (1985). The Sociopolitical Nature of Counseling. *Counseling Psychology*, 13 (4), page(s): 615-624. <https://doi.org/10.1177/0011000085134005>
  23. Ladines, E. (1991). The Emotional Problems Encountered by the Juvenile Delinquents Detained at Pasig Jail, Pasig Metro Manila, Its Implications to Personality Development. Published Thesis.
  24. Ladrido, A. (2008). Factors and Status of Juvenile Delinquency: Basis for Crime Prevention. Published Thesis.
  25. Leventhal, G. (1980) ``What Should Be Done with Equity Theory: New Approaches to the Study of Fairness in Social Relationships." In *Social Exchange: Advances in Theory and Research*, edited by K. Gergen, M. Greenberg, & R. Willis. New York: Plenum Press
  26. Lind EA, Tyler TR.(1988). *The social psychology of procedural justice*. New York: Plenum.

27. Littlewood, R. (1996). Psychiatry's culture. *International Journal of Social Psychiatry*, 42(4), page(s): 245-268
28. McLeod, J. (2003). *An introduction to counselling (3rd edn)*. Maidenhead, UK: Open University Press.
29. McLeod, J. (2013). Developing Pluralistic Practice in Counselling and Psychotherapy: Using What the Client Knows. *The European Journal of Counselling Psychology* ejcop.psychopen.eu | 2195-7614
30. Miller, D. (2001). *Principles of Social Justice*. London: Harvard University Press.
31. Miller DT. (2001). Disrespect and the experience of injustice. *Annu Rev Psychol*.52:527–553.
32. Mohiyeddini C, Schmitt MJ. (1997). Sensitivity to befallen injustice and reactions to unfair treatment in a laboratory situation. *Soc Justice Res.*; 10:333–353.
33. Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan Örgütsel Adaletin Bireylerarası Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 77-96.
34. Özdevecioğlu, M. (2004). Duygusal Olaylar Teorisi Çerçevesinde Pozitif ve Negatif Duygusalığın Algılanan Örgütsel Adalet Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 59 (3), 181-202.
35. Prilleltensky, I. (2013). Wellness without fairness: The missing link in psychology. *South African Journal of Psychology*. 43(2), 147-155.
36. Prilleltensky, I. (1994). *The Morals and Politics of Psychology: Psychological Discourse and the Status Quo*. State University of New York Press.
37. Roysircar, G., Fuertes, J., Ponterotto, J., & Toporek, R. (2003). *Multicultural Counseling Competencies 2003: Association for Multicultural Counseling and Development*. Alexandria, Va: American Counseling Association.
38. Sullivan MJL, Davidson N, Garfinkel B. (2009). Perceived injustice is associated with heightened pain behavior and disability in individuals with whiplash injuries. *Psychol Inj Law*. 2:238–247.
39. Sullivan, M. J. L.; Scott, W. and Trost, Z. (2012). Perceived Injustice A Risk Factor for Problematic Pain Outcomes. *Clin J Pain*.28,(6), p.484- 488.
40. Strang H. and Braithwaite, J. (2000). *Restorative Justice: From Philosophy to Practice*. Dartmouth, CT: Aldershot Press.
41. Tabibnia, G. and Lieberman, M. D. (2007). Fairness and cooperation are rewarding: Evidence from social cognitive neuroscience. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1118, 90-101.
42. Weston, D. (2011). 'That's not fair! The psychology of our natural sense of justice.'. December 23, 2011 by @informed_edu. <http://www.informededucation.com/thats-not-fair-the-psychology-of-our-natural-sense-of-justice/>
43. White, J. (2008). Stepping up primary care. *The Psychologist*, 21, 844-847.
44. Zinn, H. (2004). 'You Can't Be Neutral on a Moving Train: A Personal History of Our Times'. http://www.rottentomatoes.com/m/howard_zinn_you_cant_be_neutral_on_a_moving_train/